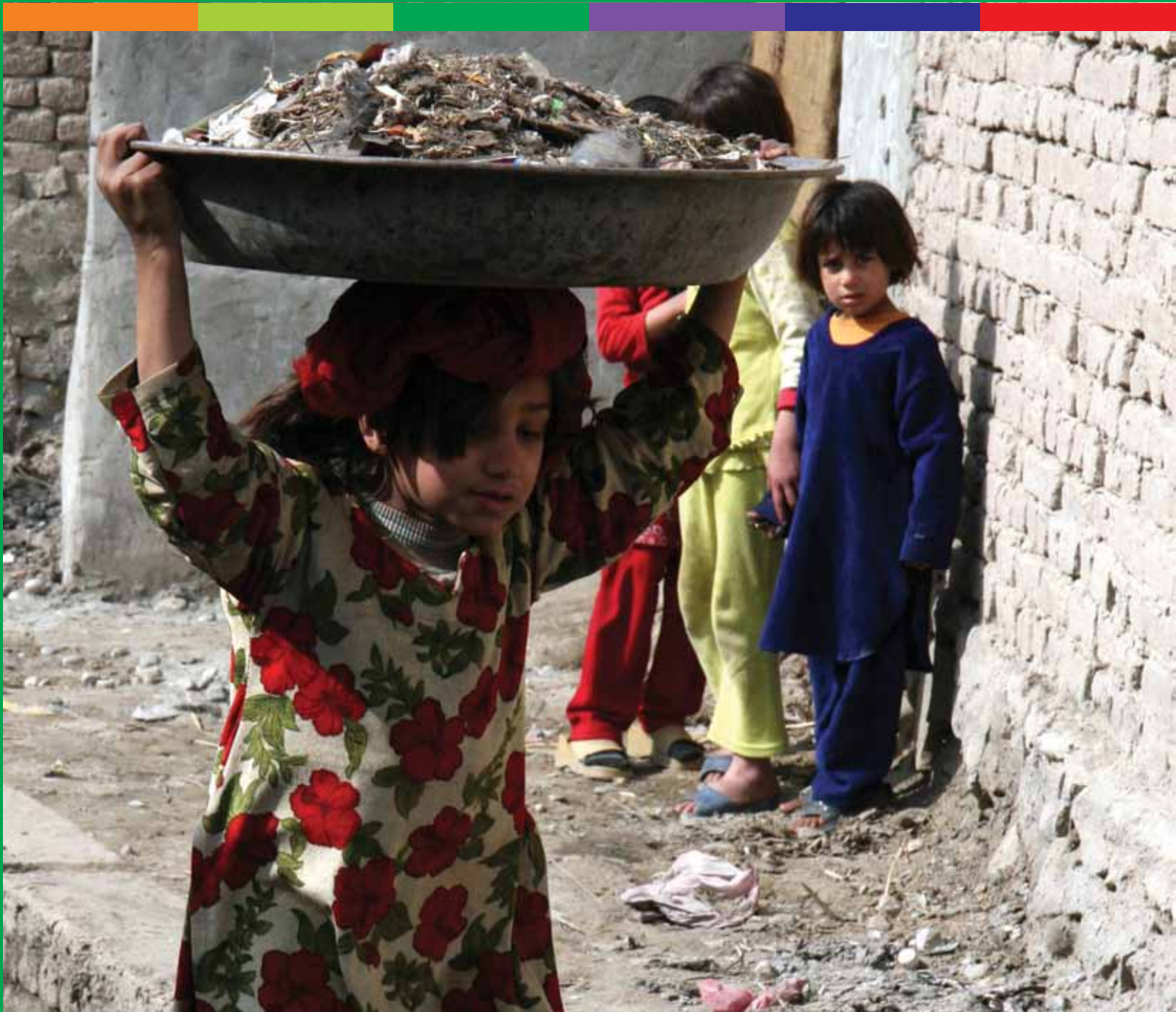

کتاب سوم

شامل سازی تمام اطفال در مکتب و تعلیم

کتاب سوم: شامل سازی تمام اطفال در مکتب و تعلیم

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

راهنمای ابزار

رساله شماره ۳ به شما و همکارانتان کمک می کند تا برخی از موانع اصلی که موجب نیامدن اطفال به مکتب می شود و یا آنها را مجبور به ترک مکتب می کند بدانید و درمورد چگونگی کاهش و یا حتی حذف این موانع را به صورت کامل از بین ببرید این ابزارها شامل راهی برای نشان دادن نیازهای اطفالی می باشد که غالباً از مکتب و یا در درون مکتب محروم مانده اند. این ابزارها به صورت گسترده ای بوسیله معلمان در سراسر جهان استفاده شده است. بعد از کار کردن با این ابزارها شما قادر خواهید بود تا درمورد شرایطی که اطفال را از مکتب دور می سازد با سایر معلمان، خانواده ها، اعضای اجتماع پیرامون مکتب و متعلمین صحبت نمایید. همچنین شما می توانید محل زنده گی اطفالی را که از مکتب بیرون مانده اند شناسایی نمایید، دلیل نیامدن آنها به مکتب را بدانید و اینکه برای برگرداندن آنها به مکتب و آموزش شما چه کاری می توانید انجام دهید.

ابزارها

1	۳, ۱ چه کسانی ها خارج از مکتب و در داخل مکتب آسیب پذیر می باشند؟
1	کشف موانعی که سد راه تعلیمات فراگیر قرار دارد
9	خود آزمایی برپا آموزش فراگیر
10	۳, ۲ یافتن اطفالی که در مکتب شامل نیستند و چرا؟
10	نقشه برداری مکتب و اجتماع
11	اشتراک اطفال در نقشه کشی
13	کشف اینکه چرا اطفال امکان دارد نتوانند به مکتب بروند
16	۳, ۳ اقداماتی برای شامل ساختن تمام اطفال در مکتب
16	پلانگذاری عملی
18	نظریاتی برای عمل
24	۳, ۴ آنچه را که آموختیم

ابزار ۳,۱

چه کسانی ها خارج از مکتب و در داخل مکتب آسیب پذیر می باشند؟

یک گام مهم برای ایجاد محیط آموزشی فراگیر و دوستانه شامل سازی خانواده ها و اجتماعات پیرامون مکتب میباشد که آن دسته از اطفال اجتماع است که به مکتب نمی روند پیدا کنند .

آیا تا کنون با خودتان فکر کرده اید که شاید یکی از برادران، خواهران و یا دوستان متعلمین خودتان نمی تواند و یا نمی خواهد به مکتب بیاید؟ اگر ما به اندازه کافی نسبت به هدف خود برای شامل سازی، ابقا و کمک به آموزش و یادگیری مهارتهای زنده گی تمام اطفال در مکاتب و صنفهای درسی فراگیر و دوستانه خود متعهد باشیم، نیاز داریم تا بدانیم چرا آنها به مکتب نمی آیند؟!

کشف موانعی که سد راه تعلیمات فراگیر قرار دارد

مطالعه موردی ذیل را بخوانید:

” فرید“ یک پسر ۹ ساله است که هر صبح در تابستان های سوزان و زمستان های سرد کاغذهای باطله را جمع می کند و به قیمت بسیار پایین می فروشد، باقیمانده روز و بعد از چاشت فرید به خانواده هایی که بر سرکوها زنده گی می کنند آب می فروشد بخاطر اینکه آنها هیچ آبی در خانه های خود ندارند. فرید به پول احتیاج دارد به همین دلیل در تمام مدت روز او آب را از چاههای آب تا محل زنده گی مشتریان در کوهها حمل میکند به همین دلیل فرید هیچ وقتی برای رفتن به مکتب ندارد. فاصله چاههای آب تا محل زنده گی مشتریان فرید در کوهها یک کیلومتر فاصله دارد و راه رسیدن به منازل کوهستانی بسیار پرپیچ و خم و باریک است، فرید می پرسد: « خوب، چه وقت من وقت مکتب رفتن را دارم؟»
(مطالعه موردی از مرکز نجات)

فعالیت عملی: شناسایی موانع سر راه فراگیر بودن

اگر با همکارانتان کار می کنید خودتان را به 2 و یا 4 گروه سازمان دهی کنید و اگر تنها هستید این عمل را فقط خودتان انجام دهید.

- اولاً، در مورد برخی از دلایلی که چرا فرید به مکتب نمی رود خودتان فکر کنید، اگر به شما کمک میکند سپس یادداشتهای مختصری را بنویسید. این عمل باید فقط ۵ دقیقه انجام گیرد.
- محیط آموزشی اطفال شامل مکاتب، خانواده ها و اجتماع آنها می باشد و البته شامل خود اطفال نیز می گردد. اینکه آیا خود متعلمین به صورت شخصی می خواهند به مکتب بروند و یا نه. بعداً، به هر گروه یک محیط آموزشی را وظیفه دهید، یک گروه مکتب و دیگری فامیل می باشد، گروه سوم اجتماع پیرامون مکتب است و گروه چهارم طفل (فرید) می باشد. اگر شما در ۲ گروه کاری فعالیت می کنید هر کدام از گروهها می توانند ۲ محیط آموزشی را انتخاب کنند و اگر شما به تنهایی کار می کنید کوشش کنید که تمام ۴ گروه را خودتان انجام دهید.
- به هر گروه یک کاغذ کلان پوستر بدهید و از آنها بخواهید که در بالای صفحه بنویسد که در چه محیط آموزشی کار می کنند، برای هر محیط آموزشی باید یک صفحه وجود داشته باشد.
- بین گروه خود بحث کنید که چه موانعی ممکن است وجود داشته باشد که باعث می شود افرادی مانند فرید نتوانند به مکتب بروند، این موانع را بر روی پوستر مربوط به محیط آموزشی خودتان لست نمایید و سپس بخش ذیل را بخوانید.

برخی از دلایلی که اطفال ممکن است شامل مکتب نباشند موارد ذیل برخی از گروه‌های اصلی اطفالی هستند که در قبال استثناء شدن از مکتب و در درون مکتب در افغانستان آسیب پذیر می باشند (به ترتیب حروف الفبا فهرست شده اند):^۱

- اطفالی متاثر از جنگ، جنک و شرایط اضطراری، اطفال بیجاشده در داخل، پناهندگان و عودت کننده گان
- اطفالی که توسط مواد مخدر آسیب دیده اند.
- اطفال اقلیت‌های مذهبی، اجتماعی، زبانی و قومی.
- اطفال با پیشینه یا سوابق ضعیف اقتصادی.
- اطفالی که متخلف با قانون اند / اطفالی که در حبس قرار دارند.
- اطفالی که در مسافت بسیار دور از مکتب قرار دارند- مثلاً دردهاتی که مکتب وجود ندارد.
- اطفالی که از انزوا، و سوء استفاده رنج می برند به شمول اطفال یتیم.
- اطفالی که دارای معلولیت هستند و یا از وضعیت های صحی ناتوان کننده رنج می برند.
- اطفالی که عمر شان از سن مکتب بالاتر است
- دختران
- اطفال کوچی
- اطفال کارگر و روی سرک

در ذیل برخی از دلایل اصلی می باشد که اطفال را تحت تاثیر قرار می دهد خواه در شامل مکتب باشند و یا نباشند (به صورت اتفاقی لست شده اند):

عدم امنیت

قسمت اعظمی از افغانستان هنوز میدان جنگ و کشمکش می باشند و مکاتب غالباً توسط نیروهای شبه نظامی (ملی‌شبه) مورد هدف قرار می گیرد. در سال 2007 میلادی و 6 ماه اول سال و سال 2008 به تعداد 254 نفر معلم و متعلم توسط تروریستان کشته شدند و 329 نفر دیگر مجروح گشته اند. 220 مکتب تخریب شده و یا به آتش کشیده شده است. تهدید های شورشیان باعث بسته شدن 700 مکتب و محروم شدن 300000 طفل از دسترسی به مکتب شده است. در سال 1386 مطابق به سال 2007 میلادی، وزارت معارف در همکاری با اجتماعات مردمی و نهادهای امنیتی برنامه های ضد تروریسم و ضد شورش را به راه انداختند که در نتیجه آن 49 حمله تروریستی بر مکاتب جلوگیری گردید.²

علاوه بر تخریب و بسته شدن مکاتب که به صورت مستقیم اطفال را از رفتن به مکاتب بازمی دارد، برخی اوقات والدین با ایجاد مانع باعث عدم شمولیت اولادشان به مکتب می گردند خصوصاً برای متعلمین دختر که بخاطر ترس از مسایل امنیتی از رفتن به مکتب منع می شوند. مین های زمینی و مواد انفجاری عمل نائنده هنوز قسمت اعظمی از خاک افغانستان را تهدید می کند. همه روزه اطفال افغان در راه رفتن به مکتب، هنگام بازی و یا کار در زمینهای زراعی کشته و یا معلول می شوند.

۱ برطبق نظرات ذی علاقه های کلیدی در امور معارف افغانستان این لست شامل اطفالی می باشند که بسیار در معرض محروم ماندن از مکتب و در درون مکتب قرار دارند. (برنامه ریزان) (پلان گذاران) آموزشی، مدیران مکاتب، معلمان و فعالان آموزشی) مورخ سال (2008).

۲ وزارت معارف مورخ سال (2008) میلادی. «انکشاف تعلیم و تربیه- گزارش ملی جمهوری اسلامی افغانستان».

اطفال ربوده شده و یا توسط گروه های جنایتکار استخدام می شوند و سپس آموزش داده می شوند تا از سلاح استفاده کرده و بجنگند و یا اینکه حمله انتحاری انجام دهند، متأسفانه آمار معتبری از تعداد اطفال جنگجو/عسکر (Child-soldiers) در افغانستان وجود ندارد.

در اکثر قسمتهای افغانستان (متأسفانه) اطفال، والدین، خواهر و برادران خود را به دلیل جنگ، کشمکش ها و حملات تروریستی از دست داده اند و یا می دهند. ترس و وحشتی که در ذهن و قلب اطفال افغانستان بجای مانده است بدون شک بر انکشاف فیزیکی، احساسی یا عاطفی، اجتماعی و هوش آنها تاثیر می گذارد.^۳ تعلیمات فراگیر یکی از برنامه های نادری است که این موضوعات را به صورت موثر مورد توجه قرار داده است.

تبعیض جنسیتی^۴ (جندر)

بعد از سقوط اداره طالبان که قبل از سال 2001 میلادی بر قسمت اعظم افغانستان حکومت می کردند میلیونها دختر در مکاتب ابتدایی و متوسطه نام نویسی کردند زیرا طبق برداشت و پالیسی طالبان تمامی دختران از تعلیم و تربیه محروم بودند. امروزه تقریباً 2 میلیون دختر در مکاتب ابتدایی و متوسطه در سراسر افغانستان نام نویسی شده اند، هر چند بر طبق تخمینات وزارت معارف هنوز 50% از دختران واجب التعلیم در مکاتب شامل نمی باشند.^۵

تقسیمات از نظر جغرافیایی در بخش معلمین زنانه و خدمات آموزشی برای دختران یک چالش بزرگ بشمار می رود بخاطر اینکه^۶:

- ۵۱٪ معلمان زن در مکاتب ابتدایی و ۷۰٪ معلمان زن در مکاتب متوسطه در ۵ شهر بزرگ کار می کنند.
- ۹۰٪ ولسوالی های افغانستان (۳۲۸ ولسوالی از جمع ۳۶۴ ولسوالی) لیسه نسوان ندارند.
- ۱۳٪ ولسوالی های افغانستان (۴۸ ولسوالی از مجموع ۳۶۴ ولسوالی) هیچگونه معلم زن ندارند.
- ۱۶٪ ولسوالی های افغانستان (۵۸ ولسوالی از مجموع ۳۶۴ ولسوالی) ۱ و یا ۲ معلم زن دارند.

بدون معلمان زن ممکن است که دختران اجازه نداشته باشند به مکتب بروند (در اکثر موارد مردان مجاز به تدریس دختران نمی باشند)، بخصوص در مکاتب متوسطه و لیسه. بخاطر اینکه زیرساختهای مکاتب در جریان جنگ و فراموشی به شدت خسارت دیده بودند هزاران مکتب ساخته و یا ترمیم گردیدند.

به رغم تلاشهای فوق العاده دولت و حمایتهای جامعه بین المللی دختران هنوز بخش وسیعی از متعلمین را تشکیل می دهند که در معرض محروم ماندن از مکتب و همچنین در درون مکتب محروم می باشند. در بخشهای از کشور اگر دختران جرات کنند به مکتب بروند با حملات فیزیکی روبرو می شوند. تعداد زیادی از متعلمین دختر و معلمانشان بخاطر دستیابی به حقوق اساسی و اخلاقی آموزش و تعلیم و تربیه خودشان نقص عضو و یا کشته شده اند.

در افغانستان نیز همچون بسیاری از کشورهای دیگر دخترانی که دارای معلولیت هستند، دخترانی که کار می کنند، دخترانی که در سرکها زنده گی می کنند، دخترانی که متعلق به گروههای اقلیت هستند، دخترانی که به فراموشی سپرده شده اند، رها شده و یا مورد سوء استفاده قرار می گیرند به صورت دوبرابر و یا سه برابر در محرومیت از مکتب قرار دارند.^۷

۳ وزارت معارف، یونسکو مورخ سال (2009) میلادی، «نیازها و ارزیابی درست راجع به تعلیمات فراگیر»

۴ وزارت معارف/یونسکو مورخ سال (2009) میلادی، «نیازها و ارزیابی درست راجع به تعلیمات فراگیر».

۵ وزارت معارف مورخ سال (2008) میلادی، «انکشاف تعلیم و تربیه- گزارش ملی جمهوری اسلامی افغانستان». صفحه 37.

۶ براساس معلوماتی که به تاریخ (2009/04/26) از طریق ایمیل از وزارت معارف دریافت شد. مطابق به سروی مکاتب در سال (1386) شمسی (2007 میلادی) و معلومات گرفته شده از سیستم معلومات مدیریت معارف.

۷ وزارت معارف مورخ سال (2008)، «انکشاف تعلیم و تربیه- گزارش ملی جمهوری اسلامی افغانستان». صفحه 37.

ازدواج و بارداری زودهنگام

ازدواج زودهنگام و عنعنوی دختران در دوران طفولیت و نوجوانی فاکتور یا واقعیت های است که مانع تکمیل تعلیمات ابتدایی و متوسطه آنان می شود. ۴۰٪ زنان در افغانستان قبل از سن ۱۸ سالگی ازدواج می کنند و یک ثلث از آنها قبل از رسیدن به سن بزرگسالی صاحب اولاد می شوند.^۸

پیشینه اقتصادی فقیر (اطفال کارگر و روی سرک)

فقر غالباً اثرگذار است خواه طفل به مکتب برود یا نرود. بخاطر مصارف سنگین مالی، والدین فقیر معمولاً برای تامین نیازهای ابتدایی زنده گی تحت فشار قرار می گیرند. بنابراین اطفالی مانند فرید مجبورند تا با کمک به درآمد خانواده تعلیم و تربیه و آینده خودشان را قربانی نمایند. ما همه روزه با این اطفال روبرو می شویم بخصوص اگر در شهرهای کلان زنده گی کنیم ولی بسیار کم اتفاق می افتد به آنها توجه کنیم، مگر وقتی که آنها را در حال گدایی کردن، فروش بعضی چیزها و یا شستن و پاک کاری موترمان ببینیم. "سرک" منبع معیشت و حتی برخی اوقات خانه آنها به شمار می رود، خوشی و امیدواری کسب پول ممکن است کودکان را تشویق نماید تا بجای ماندن در مکاتب به شهرهای کلان بروند. در سراسر دنیا ۱۰۰ میلیون طفل در سرکها زنده گی می کنند. اطفالی که در سرکها می باشند ممکن است اطفال کارگر باشند، اطفالی که مکتب را ترک کرده اند و یا به طور ساده یک پسر و دختر بی خانمان باشند. اطفال سرکها در معرض خطر کلان استثمار می باشند بخاطر اینکه آنها برای مدت طولانی بوسیله خانواده ها، مکتب و اجتماعات مردمی حمایت نمی شوند. تمام اطفال سرکها بدون خانواده نیستند هرچند برخی مانند فرید ممکن است که در جریان روز در سرک کار کنند تا پولی به دست آورند و شب

به خانه و خانواده خودشان برگردند. بسیاری از اطفال سرکها با خانواده هایشان کمتر در تماس هستند و یا اینکه اصلاً در ارتباط نیستند و سرپرستی ندارند. افزون بر اینکه آنان ممکن است که در درون خانواده مورد آلت و کوب و سوء استفادۀ جنسی قرار گرفته و سپس به سرک فرار کرده باشند ولی در اینجا هم دوباره مورد خشونت ها و بدرفتاریهای مشابه قرار می گیرند.

ارتباط ورزش عملی آموزش

اطفال بسیاری از مکتب رفتن منع می شوند زیرا والدین آنها و خانواده هایشان احساس می کنند که تعلیم و تربیه/آموزش برای زنده گی روزمره آنها معنایی ندارد. بنابراین، نمی توانند درک کنند چرا اطفال شان باید به مکتب برود. همچنین والدین ممکن است فکر نمایند که اطفال آنها تحت آموزش کم کیفیت قرار می گیرند و مهارتهایی که همین اطفال در برخی از شغلها یاد می گیرند از آنچه آنان در صنفهای درس آموزش می بینند با ارزش تر می باشد.

سوء تغذیه/ تغذی

اگر اطفال گرسنه بوده و یا در معرض سوء تغذیه/تغذی قرار بگیرند نمی توانند یاد بگیرند چنین اطفالی غالباً در مکتب غیرحاضر می باشند و ممکن است که به عنوان "کند آموز" "Slow learners" طبقه بندی شوند. اگر به آنها توجه لازم صورت نگیرد ممکن است احساس کنند به عنوان عضوی از صنف مکتب ارزشی ندارد و در نتیجه ترک تعلیم کنند. تأثیرات سوء تغذیه ممکن است عواقب دایمی برای اطفال داشته باشد و باعث نقص انکشاف توانایی های جسمی، اجتماعی، عاطفی و ذهنی آنان گردد.

^۸ یونیسف سال (2008). «یونیسف و شرکای آن یکجا شده اند تا بتوانند مرگ و میر مادران در افغانستان را کاهش دهند». (17 سپتامبر سال 2008 میلادی) <http://www.unicef.org/infobycountry/afghanistan-39281.html>

معلولیت و نیازهای آموزشی خاص

بیشتر اطفالی که دارای معلولیت بوده و یا نیازهای آموزشی خاص دارند شامل مکتب نمی باشند خصوصاً وقتی مکاتب و سیستم تعلیم و تربیه ما دارای پالیسی ها برنامه های شامل سازی برای اطفال دارای معلولیت جسمی، احساسی/عاطفی و آموزشی نمی باشد. والدین و اعضای اجتماعات محلی غالباً آگاهی ندارند که چنین اطفالی می توانند یاد بگیرند و اینکه آنها حق دارند تا به مکتب بروند، حتی زینه های یک مکتب می تواند باعث شود تا اینگونه اطفال نتوانند اصلاً وارد فضای مکتب شوند. همچنین اطفالی غالباً به خاطر کلانی و ازدحام صنفهای درس ترک تعلیم می کنند زیرا ما (معلمان) نمی توانیم وقت کافی رابه "نیازهای آموزشی" آنها اختصاص بدهیم. به علاوه، محتوای نصاب درسی، شیوه های تدریسی ما و یا حتی زبان آموزشی ما (گفتاری و دیداری) ممکن است که برای اطفال دارای معلولیت و یا نیازهای آموزشی خاص مناسب نباشد. زیرا برخی از این متعلمین امکان دارد برای خواندن و نوشتن به خط بریل یا خط برجسته و یا زبان اشاره نیاز داشته باشند.

وضعیت های صحتی ناتوان کننده

اطفالی که به صورت دائمی مریض هستند (مانند اطفالی که مصاب به ملاریا، آسم و یا آلرژی می باشند) همواره در مکتب غیر حاضر می باشند بنابراین نمی توانند که با سایر اطفال در صنفهای درس اشتراک کنند. اگر چنین متعلمینی تداوی نشوند و یا مورد حمایت آموزشی قرار نگیرند در نهایت مجبور به ترک تعلیم می گردند. تاثیرات بسیاری از بیماری ها می تواند به صورت دائمی بوده و منجر به ضعف جسمی، اجتماعی، احساسی و هوشی گردد. (به عنوان مثال، وقتی چشم و گوش میکروبی شوند و تداوی نگردد منجر به نابینایی و ناشنوایی می گردند). علاوه بر آنچه گفته شد اکثر بیماریها ممکن است منجر به «حقارت» و تبعیض گردند زیرا ممکن است اطفال بیمار «مسری و آلوده کننده» خطاب شوند حتی اگر از نظر طبی آنطور نباشد.

اطفالی که مصاب به بیماری ایدز (HIV) هستند به طور خاص باعث شرم و تبعیض در اجتماع گردیده و آسیب پذیر می باشند خواه اطفال خود به این مرض مصاب باشند و یا اینکه بخاطر مصاب بودن و یا مرگ یکی از والدین سبب این بیماری میشود. اینگونه اطفال غالباً از مکتب محروم می شوند و بوسیله مردم طرد می گردند حتی اگر هیچگونه خطری مبنی بر سرایت (HIV) از طریق بازی کردن و یکجا بودن با دیگر اطفال وجود نداشته باشد. در رساله شماره ۶ شما می توانید در مورد ایجاد محیط حمایتی، امن و سلامت برای اطفال بیشتر بخوانید.

بیماری اطفال را به طرق مختلف تحت تاثیر قرار می دهد، بسیاری از اطفال خصوصاً دختران از مکتب محروم می گردند تا از خواهران و برادران، والدین و یا پدرکلان و مادرکلان خودشان مواظبت نمایند یا اینکه برای خانواده پول کسب نمایند.

غفلت، خشونت و سوء استفاده

ترس از خشونت هنگام آمدن به مکتب، در داخل مکتب و یا زمان بازگشت به خانه ممکن است اطفال را از مکتب هراسان و فراری نماید. در حالی که پسران غالباً لت و کوب شدن، بدماشی و سوء استفاده جنسی را تجربه می کنند دختران در معرض خطر آسیب های بدنی و سایر اشکال آزار و اذیت قرار می گیرند

که ممکن است در آینده ازدواج آنها را به خطر اندازد. این مسایل عوارض سنگینی را برای عزت نفس قربانیان در پی دارد. سوء استفاده و خشونت در خانه نیز ادامه دارد و اکثر اطفال افغان اگر رفتار و عملکردی خلاف انتظار سختگیرانه والدین خودشان انجام دهند به صورت فیزیکی مجازات می شوند (غالباً بسیار خشن و سخت). آنها چونندیک گرفته می شوند، سیلی زده می شوند و مورد لت و کوب قرار می گیرند. برخی اوقات چنین مجازات بدنی بسیار خشن است که منجر به صدمات دایمی در اطفال می گردند مانند ضایعات شنوایی (سیلی زدن بالای گوش)، ضایعات بینایی (سیلی زدن به صورت)، صدمه به انکشاف ذهنی (ضربات شدید به سر) و صدمات به رشد جسمانی (دستها، بازوها و پاهای آنها شکسته می شوند). مجازات بدنی مورد قبول والدین افغان می باشد زیرا آنها هیچگونه بدیل جایگزینی برای آن ندارند و از طرف دیگر نمی توانند درک کنند که عواقب مجازات بدنی می تواند انکشاف و رشد جسمی، احساسی، اجتماعی و هوشی اطفال را به خطر اندازد. شاید فرید هم زمانی قربانی خشونت و سوء استفاده قرار گرفته باشد بنابراین نخواسته بیشتر به مکتب برود.

مواد مخدر⁹

استفاده از مواد مخدر در بسیاری از ساحات افغانستان رایج می باشد. بیشتر والدین هم پدران و هم مادران از مواد مخدر استفاده می کنند. اکثر کسانی که مواد مخدر استفاده می کنند بخاطر این است که بتوانند شرایط مشقت بار روزهای کاری، شرایط سخت زنده گی، گرسنگی و سرما را تحمل کنند. برخی اوقات به نوزادان و اطفال خردسال مواد مخدر داده می شود تا آنها را بخوابانند، آرام کنند، گرسنگی شان را فرو بنشانند و در برابر سرما حفاظت شان کنند.

معلومات معتبری درباره تعداد اطفال معتاد و اطفالی که تحت تاثیر مواد مخدر قرار دارند وجود ندارد، ولی تخمین زده می شود که حدود 1.4% جمعیت کشور که بین سنین 15 تا 64 سال قرار دارند معتاد به تریاک هستند که تقریباً 260000 نفر هستند و 3.6% از جمعیت کشور که 670000 هزار نفر می باشند معتاد به چرس/حشیش هستند.¹⁰ آماري درباره اعتیاد به مواد مخدر بین اطفال 0 تا 14 سال وجود ندارد ولی براساس این حقایق حداقل 1 میلیون نفر در افغانستان معتاد به مواد مخدر هستند که عمدتاً تریاک و چرس می باشد.

اگر 1 میلیون نفر به مواد مخدر معتاد باشند تعداد بیشتری از این رقم تحت تاثیر آن قرار دارد. اکثر اطفال والدینی که معتاد به مواد مخدر هستند به طریق بسیار بدی تحت تاثیر آن قرار گرفته اند، در صورتی که نان آور اصلی و دلسوز یک خانواده، معتاد به مواد مخدر باشد بر شرایط اقتصادی، اجتماعی و احساسی آن خانواده اثر بدی بجای می گذارد و در نتیجه اطفال بیشتر آسیب می بینند. شاید یکی از والدین فرید معتاد به مواد مخدر باشد. مصرف و سوء استفاده از مواد مخدر به طرز شدیدی رشد جسمی، احساسی، اجتماعی ذهنی اطفال را تحت تاثیر قرار می دهد. حتی اگر اطفالی که مواد مخدر استفاده می کنند در مکتب نام نویسی شده باشند احتمال کمی وجود دارد که بتوانند به طور منظم در مکتب حاضر شوند، احتمال کمی وجود دارد که در مکتب موفق شوند و بنابراین احتمال کمی وجود دارد که تعلیمات رسمی خودشان را تکمیل نموده و بتوانند با موفقیت به کار گماشته شوند.

9 وزارت معارف/ یونسکو سال (2009) میلادی. «نیازها و ارزیابی درست راجع به تعلیمات فراگیر».
10 اداره مواد مخدر و جرایم ملل متحد سال (2007) میلادی. «گزارش جهانی مواد مخدر».

تعلق داشتن به اقلیتها

اطفال خانواده هایی که با اجتماع بزرگتر به لحاظ زبان، نژاد، مذهب و یا دیگر خصوصیات فرهنگی تفاوت دارند به طور خاص در معرض این خطر قرار دارند که از دسترسی به مکتب منع شوند برخی اوقات برای آنها سهولت‌های آموزشی با استاندارد پایین تر، تعلیمات کم کیفیت و مواد تعلیمی کمتر فراهم می شود. اطفال متعلق به اقلیتها در مقایسه با قشر اکثریت جامعه از فرصتهای کمتری برای تحصیلات عالی برخوردار هستند. در برخی اجتماعات مردمی یک عنعنه محلی وجود دارد که زنده گی کاری افراد از دوران طفولیت آنان شروع می شود بدون آنکه از مکتب با کیفیت مستفید شوند این رسم از یک نسل به دیگری منتقل شده است و سبب تکرار چرخه فقر و بیسوادی در بین اعضای آن اجتماعات شده است. فرید ممکن است متعلق به یکی از این اجتماعات مردمی باشد.

برخورد بد یا نگرش های منفی

برخورد منفی با اطفالی که دارای توانایی ها و پیشینه خانواده گی متفاوت می باشند یکی از موانع بزرگ برای شمول چنین اطفالی در مکاتب می باشد. نگرش منفی در سطوح مختلف دیده می شوند که عبارتند از: والدین، اعضای اجتماعات محلی، مکاتب و معلمان، کارمندان دولتی و درمیان خود اطفال منزوی.

ترس، تابو یا ممنوعیت اجتماعی (taboos) شرم، غفلت و معلومات نادرست از جمله عواملی می باشد که رفتار و برخورد منفی در برابر چنین متعلمین و وضعیت های آنان را تشویق می کند. اینگونه اطفال و حتی خانواده هایشان

ممکن است که دچار کمی عزت نفس شوند، از برقراری ارتباط با اجتماع خودداری کرده و از آن فرار نمایند و همچنین تبدیل به اعضای نامرئی اجتماع خودشان شوند. برخورد منفی ممکن است به طور مستقیم اطفال را از شمولیت در مکتب خارج نماید حتی اگر آنها هم دارای حقوق و نیازهای مشابه مانند سایر اطفال باشند. فرید هم ممکن است یک قربانی برخورد و رفتار منفی باشد.

محیط مکتب

ماموریت مکاتب ما این است تا به تمام متعلمین مهارتهایی را آموزش دهند که آنها در آینده بدان نیازمندند. از لحاظ تاریخی مکاتب ما به اندازه کافی مجهز نبوده تا بتواند برای تمام پسران و دختران که دارای توانایی ها و پیشینه های مختلفی می باشند آموزشهای مناسب فراهم آورد. در حالی که شرایط نامناسب خانواده گی و اجتماعی ممکن است باعث خروج متعلمین از مکتب شود ولی بهبود این شرایط به تنهایی امکان ندارد که مکاتب ما را فراگیر سازد. ممکن است فاکتورهایی در داخل مکاتب ما وجود داشته باشد که سبب بی علاقه گی اطفال از آمدن به مکاتب گردد و همچنین باعث حاضری بسیار کم متعلمین در صنف درس و ترک تعلیم زودهنگام شود. شما و همکارانتان نقش مهمی برای بازی کردن دارید، شما می توانید مکتب تان را به محیطی تبدیل کنید که همه اطفال برای یادگیری بدانجا بیایند. در ذیل برخی از موانع سر راه آموزش، انکشاف و اشتراک می باشند که توسط خود مکاتب، پالیسی ها و محیط آن ایجاد شده است:

- **مصارف و مخارج (به صورت مستقیم و غیرمستقیم/مخفی)** - برای بسیاری از خانواده های فقیر، مصارف مکتب، مصارف امتحانات، کمک به مکاتب و حتی مخارج مربوط به قیمت کتابها، پنیسل، کالای مکتب و حمل و نقل می تواند اطفالی مانند فرید را از شمولیت مکتب خارج نماید.
- **موقعیت**- در ساحات دهات خصوصاً در صورتی که مکتب در جایی بسیار دور از محل زنده گی مردم باشد اطفالی مانند فرید ممکن است در خانه بمانند جایی که آنها احساس امنیت می نمایند. به طور خاص، دوری مسافت برای دختران بسیار مهم است و ممکن است والدین آنها را نسبت به فرستادن دختران شان در مکاتب دوردست دلسرد کند زیرا والدین برای امنیت دختران خودشان نگران هستند. اطفال دارای معلولیت نیز در صورت عدم وجود وسایط نقلیه مناسب برای رساندن آنها به مکتب ممکن است نتوانند شامل مکتب شوند.
- **تقسیم اوقات**- ممکن است فرید دوست داشته باشد درس بخواند ولی نمی تواند در ساعات رسمی مکتب حاضر شود. تقسیم اوقات و تقویم درسی مکتب در تعارض با ساعات کاری فرید است بطوری که فرید نمی تواند، همزمان هم درس بخواند و هم کار کند. علاوه بر این، ممکن است که دختران هم ترک تعلیم نمایند بخاطر اینکه مسئولیت های خانواده گی آنها مانند کاری های خانه و نگهداری از اطفال خردسال و یا اعضای کهن سال خانواده با ساعات رسمی مکتب در تعارض قرار گیرد.
- **سهولتها و امکانات**- در صورتی که مکتب ما سهولتهای کافی نداشته باشد ممکن است یکی از عواملی باشد که اطفال به مکتب نمی آیند. به عنوان مثال، عدم دیوارهای حفاظتی و تشنابهای مناسب برای دختران در مکاتب می تواند آنها را از آمدن به مکتب دلسرد نماید. سهولت های ناکافی همچنین بر اطفال دارای معلولیت نیز تاثیر گذار می باشد.
- **آماده گی**- یکی از علل بسیار شایع برای عدم شمول اطفالی که دارای توانایی ها و پیشینه مختلف بوده و یا دارای معلولیت می باشند این است که فضای مکتب مناسب نیست و معلمان به اندازه کافی آموزش دیده و تحصیل کرده نیستند تا بتوانند به آنها تدریس نمایند. در نتیجه، حتی اگر این دسته اطفال به مکتب هم بیایند به آنها کم توجهی می شود و نسبت به سایر اطفال تحت آموزش کم کیفیت قرار می گیرند.
- **اندازه صنفهای درس، منابع و حجم کاری**- در افغانستان صنفهای پر جمعیت رایج است که می تواند برای شامل سازی تمام اطفال با توانایی ها و پیشینه های مختلف مانع ایجاد نماید. در کشورهای ثروتمند صنفهای درس با گنجایش ۳۰ نفر کلان قلمداد می گردند ولی در کشورهای فقیر که از فقر منابع رنج می برند صنفهای درس با گنجایش ۶۰ تا ۱۰۰ نفر کاملاً رایج می باشد. به هر حال در صورتی که بر خورد و رفتارها مثبت و خوشایند باشند، اندازه صنف درس ضرورتاً فاکتوری برای موفقیت فراگیر بودن به حساب نمی آید. هر چند مثالهایی فراوانی وجود دارد که اطفال با توانایی ها و پیشینه مختلف به طور موفقیت آمیز در صنفهای درس پر جمعیت شامل شده اند و بیشتر مکاتب روزانه ۲ و ۳ شیفت دارند و باید با منابع محدود نیازهای هزاران متعلم را تامین نمایند. بنابراین اطفال افغان در مکتب وقت محدودی دارند، جایی که آنها نیاز دارند آنچه که برای کامیابی نصاب درسی لازم است یاد بگیرند. در نتیجه معلمان خسته شده و وقت مناسب ندارند تا به نیازهای اطفال مورد نیاز توجه کنند. همانطوری که بحث شد موانعی که از برخورد بد و رفتار منفی ایجاد می شود به مراتب از موانعی که بخاطر عدم کفایت منابع مادی ایجاد می شود بزرگتر محسوب می گردد.

خود آزمایی بریا آموزش فراگیر

چه نوع موانع دیگر را شما در فعالیت های قبلی بر روی کاغذ پوستر یادداشت کرده و یا با یکدیگر بحث نموداید؟

با توجه با آنچه شما از معلومات فوق آموخته اید موانع بزرگی را که شما به آن فکر می کنید و یاد گرفته اید یک لیست عمومی آماده سازید.

فعالیت عملی: موانع و فرصتها

- همه باید تصور کنند ممکن است اطفالی مانند فرید از مکتب بازمانند. برای خودتان تصمیم بگیرید نام شما چیست؟ چند سال دارید؟ جنسیت شما چیست؟ در کجا زنده گی می کنید و با چه کسانی؟ شرایط زنده گی شما چطور است؟ (مانند فرید).
- در مورد **فرصتهایی** که ممکن است هنگام نام نویسی در مکتب داشته باشید فکر نمایید (به عنوان مثال نزدیکی مکتب به محل زنده گی خودتان) و چه **موانعی** وجود دارد، در مورد موانع شما می توانید به لیست فوق الذکر و همچنین لیست کتاب شماره ۱ راجع به شناسایی موانع بر سر راه فراگیر بودن اشاره نمایید.
- بر روی یک صفحه بزرگ پوستر **موانع** مختلفی را که شما ممکن است با آن برخورد نمایید و همچنین **فرصتهایی** را که دارید بنویسید. هر کسی باید افکار خودش را بر روی یک کاغذ طرح نماید که آیا این موانع و فرصتها مربوط به خودشما به عنوان طفل است، مربوط به خانواده شماست، مربوط به اجتماع پیرامون شماست و یا مربوط به مکتب شماست. **این عمل را به صورت گروهی انجام دهید نه فردی.**
- بعد از اینکه همگی کارشان را تمام کردند به چارتی که ساخته اید بنگرید، آیا موانع موجود بیشتر از فرصتهای شماست؟ آیا موانع شما بیشتر از آن چیزی است که انتظارش را داشتید؟ این موانع نشانگر چالش هایی است که باید بر آن چیره شد بطوری که اطفالی مانند فرید بتوانند به مکتب بیایند و این موانع باید با کمک شما از میان برداشته شوند.
- فرصتهای مشترک کدامند؟ آیا این فرصتها واقعی هستند؟ آیا آن فرصتها **اکنون** برای اطفالی که در اجتماع شما دارای توانایی ها و پیشینه متفاوت می باشند وجود دارد؟ و یا اینکه آنها فرصتهایی هستند که ما فکر می کنیم **باید** برای **تمام** اطفال وجود داشته باشد؟ اگر آنها فرصتهایی هستند که ما فکر می کنیم اطفال باید داشته باشند پس چنین فرصتهایی دیدگاه ما نسبت به آن چیزی است که دوست داریم بر آن دست یابیم و با رفع موانع اینگونه فرصتها را برای فراگیر کردن گسترش دهیم.
- موانعی مشترکی که بوسیله اعضای گروه شما تکرار می گردد می تواند نکات شروع کننده خوبی برای عمل باشند!
- آیا موانع زیادی مربوط به خود اطفال، خانواده هایشان، اجتماعات مردمی و مکاتب می باشد؟ مانند برخورد بد و رفتارهای منفی؟ غلبه بر اینگونه موانع نیاز به تلاشهای هماهنگ دارد!

ابزار ۳,۲

یافتن اطفالی که شامل مکتب نمی باشند و چرا؟

ابزار قبلی به ما کمک کرد تا علل اینکه چرا ممکن است برخی از اطفال به مکتب نیایند را جستجو کنیم. حالا سوال دیگری که نیاز است به آن جواب داده شود این است که « کدام یک از این موانع » و شاید موارد دیگر در مکتب ما و یا اجتماع پیرامون آن وجود دارد؟» برای جواب به این سوال نخست ما نیاز داریم بفهمیم که چه نوع اطفالی در اجتماع ما شامل مکتب نمی باشد و سپس در مورد برخی از دلایلی که سبب اتفاق این موضوع شده است تحقیق نماییم. بعد از بدست آوردن این معلومات است که می توانیم پلان گذاری و تطبیق فعالیت‌هایی را شروع کنیم که سبب شامل نمودن این اطفال به مکتب گردد.

نقشه برداری مکتب و اجتماع

یکی از ابزار مهم که به صورت وسیعی مورد استفاده واقع می شود و اطفالی را که شامل مکتب نمی باشند شناسایی می کند نقشه برداری مکتب و اجتماع پیرامون آن می باشد که نقشه برداری مکتب و یا نقشه برداری مردمی نیز نامیده می شود. مانند نقشه های سنتی که علائم اساسی اجتماعات مردمی را نشان می دهد، مهمتر این است که چنین نقشه هایی هر خانواده را با تعداد اطفال و شرایط سن و سال شان نشان می دهد و مشخص می سازد که این اطفال شامل مکتب هستند یا نه؟ با تعقیب مراحل ذیل شما هم می توانید چنین نقشه ای را درست کنید.

۱. کمکهای کمیته های اجتماعات مردمی، رهبران مذهبی و اجتماعی، رضاکاران متعهد، متعلمین خود و به همین طریق معلمان مکتب خودتان را فهرست نمایید. این گام در واقع کمک می کند که رابطه قویتری بین مکتب خودتان و اجتماعی که بدان خدمت می کند ایجاد نمایید. این عمل همچنین به مکتب شما کمک می کند تا منابع اجتماع پیرامون آن را برای پروگرامهای عملی بدست آورید (به طور خاص برای مکاتبی که دارای منابع محدود می باشند مفید است) و به همین ترتیب مالکیت اجتماع پیرامون مکتب نسبت به نقشه ها و پروگرامهای آموزشی فراگیر که حاصل چنین نقشه ها و پروسه های پلان گذاری می باشد را تقویت کنید.
۲. یک جلسه معارفه برای کسانی که در جمع آوری معلومات و ساخت نقشه ها کمک کرده اند برگزار نمایید با آنها در مورد اینکه چرا باید تمام اطفال در مکتب باشند و همچنین در مورد منافع داشتن متعلمین متنوع با توانایی ها و پیشینه های مختلف و اینکه چطور این نقشه ها می تواند وسایل مهمی برای پیدا کردن اطفالی باشد که فعلاً در مکتب شامل نیستند صحبت نمایید. چنین اطفالی را تشویق کنید تا با آمدن به مکتب از آموزش لذت ببرند.
۳. در جلسه معارفه و یا طی جلسات تعقیبی یک خامه/خاکه نقشه از اجتماع پیرامون مکتب تهیه نمایید این کار توسط متعلمین رشته ساینس(علوم) و هنرها هم انجام شده می تواند. برخی از اجتماعات ممکن است که نقشه هایی داشته باشند و بعضی دیگر نداشته باشند، مکانهای اساسی مانند سرکها، منابع آب، مراکز صحتی و مکانهای عبادت، تمام خانه های مردم اجتماع محل و مشابه آن را در نقشه ها شامل سازید.
۴. یک سرشماری نفوس انجام دهید تا تعداد اعضای هر خانه، سن و سال آنها و سطح تحصیلات شان را شناسایی کنید معلومات راجع به سطح تحصیلات به شما کمک خواهد کرد تا آندسته از اطفالی را که شامل مکتب نیستند مورد هدف قرار دهید. از طرفی دیگر معلومات درباره بزرگسالان به ما نشان می دهد که چه نوع والدینی ممکن است که از برنامه های سواد آموزی بهره مند گردند. سروی خانوار به شیوه های مختلفی می تواند انجام شود مانند بازدیدهای خانگی (همچنین می تواند والدین را تشویق کند تا اطفال خودشان را به مکتب بفرستند)، مصاحبه با افراد آگاه (به شمول اطفال)، و یا استفاده از معلومات ثبت شده در صورتی که وجود داشته باشند. سپس این معلومات با معلومات ثبت شده نام نویسی مکتب مقایسه می شود تا دیده شود چه اطفالی در مکتب نمی باشند.
۵. وقتی که معلومات جمع آوری گردید نقشه نهایی اجتماع پیرامون مکتب را تهیه نمایید تا خانوارها، اعضای آن، سن و سال و سطح تحصیلات آن را نشان دهد. سپس نقشه را با رهبران اجتماعات مردمی در میان گذاشته و برخی از علل اینکه چرا ممکن است خانواده ها اطفال شان را به مکتب نفرستند بحث نمایید. با استفاده از این معلومات می توانیم پلان عملی ساختمان سازی خودمان را شروع نماییم.

اشتراک اطفال در نقشه کشی

پروسه نقشه کشی مکتب و اجتماع پیرامون آن می تواند از طریق روش " طفل به طفل Child-to-Child" تطبیق شود این پروسه می تواند در پلانهای درسی شما نیز وارد شود. اطفال در هر سن و سالی که باشند می توانند نقشه بسازند که البته می تواند فعالیت مهمی در آموزش آنها باشد.^{۱۱}

برای اینکه به طور موثر به اطفال رهبری، دموکراسی و اتحاد را آموزش دهیم اهمیت دارد که آنها به صورت فعال در پروژه های ساخت نقشه مکتب و اجتماع پیرامون آن شامل باشند. متعلمین در شناسایی اطفالی که به مکتب نمی آیند نقش رهبری را به عهده می گیرند و با اثرگذاری که بر والدین و اعضای اجتماعات مردمی دارند به سایر اطفال اجازه می دهند تا بتوانند به مکتب بیایند. به عنوان مثال در پروژه کلب اطفال تاجیکستان، دختران و پسران سنوف ۴-۹ برای کشیدن نقشه اجتماعات مردمی و خانه های پیرامون مکتب با یکدیگر همکاری نمودند، نخست آنها اطفالی را که در هر خانه زنده گی می کردند شناسایی نمودند و سپس بر روی نقشه یادداشت می کردند که آیا این اطفال به مکتب می روند یا نه؟ و برخی دلایل ابتدایی برای آن مانند (بی علاقه شدن به مکتب، بخاطر داشتن معلولیت هرگز در مکتب نام نویسی نکردند و یا اینکه کار می کردند و مشابه آن). یک راه مفید برای شروع کار این است که از اطفال بخواهیم تا نقشه های خصوصی اجتماع خودشان را ترسیم کنند این عمل به آنها در تصمیم گیری آنچه باید در نقشه مکتب و اجتماع پیرامون آن نشان داده شود کمک می نماید. توانایی اطفال در ترسیم نقشه های دقیق مربوط به شرایط سن و سال آنها می باشد، در صورتی که تفاوت در توانایی اطفال پذیرفته شود کلیه متعلمین در هر سن و سالی می توانند از ساخت مشخصات مفید برای نقشه جمعی مکتب و اجتماع پیرامون لذت ببرند.

اگر اجتماع پیرامون مکتب از سابق هیچگونه نقشه ای ندارد بنابراین باید از نقطه آغاز یک نقشه تهیه نمود. به صورت ایده آل نقشه های مکتب و اجتماع پیرامون آن باید به اندازه کافی بزرگ باشد تا اطفال بتوانند خانه های خود و دوستانشان را بر روی آن مشخص سازند. ساخت یک نقشه بدین طریق می باشد.

۱. نقطه شروع این است که تمام اطفال تان را یکجا جمع کنید و لست کلیه مکانهای مهم در اجتماع محلی (مانند: مکتب، مسجد، خانه ها، مراکز صحتی، دوکانهها و غیره) و هرگونه ویژه گی فیزیکی مهم (مانند سرکها، دریاها، کوهها و غیره...) و هرگونه موقعیت مهم دیگر که اعضای اجتماعات مردمی غالباً ملاقات می کنند (مانند مزارع و چشمه ها که معمولاً برای برداشت آب می روند) را تهیه نمایید.
۲. چندین قطعه یک مقوا (cardboard) را برش نماید و سپس تصاویر مکانهای مهم، خصوصیات فیزیکی و موقعیتها را بر روی آن رسم کنید. همچنین ممکن است شما بخواهید از مواد متنوع مانند مقوای چهار گوش یا چهار کنج را برای نمایش خانه ها، سنگریزه ها برای نمایش کوهها، پارچه برای نمایش دریاها و از چوبهای کوچک برای نمایش پل ها استفاده کنید. ولی باید حتماً به اطفال کمک کنید تا به یاد داشته باشد هر سمبول از چه چیزی نماینده گی می کند.
۳. از اطفال بخواهید تا درباره مهمترین ویژه گی اجتماع پیرامون خودشان مانند مکتب تصمیم گیری نمایند و برای آن یک سمبول خاص خارج از محیط مقوا بسازند. این سمبول باید از سایر قطعات دیگر متمایز و چشمگیر باشد بخاطر اینکه این سمبول به عنوان " نقطه مرجع" (مکانی که هرکسی به خاطر می آورد و سایر مکانها و خصوصیات مهم اجتماع پیرامون به آن ارتباط دارد) نقشه می باشد.
۴. یک قطعه بزرگ پارچه، کاغذ سنگین و سایر مواد قابل نوشتن را بر روی زمین قرار دهید و اطفال را دور آن جمع کنید و سپس از آنها سوال کنید که " نقطه مرجع" (مانند مکتب) را باید کجا بگذارید؟ بطوریکه تمام خانه های آنها حول مکتب واقع شوند. به عنوان مثال، در صورتی که مکتب در نزدیکی خانه های آنها و یا در مرکز اجتماع واقع شده است آنرا در مرکز نقشه ترسیم کنید و در صورتی که مکتب در مکانی دورتر از خانه های اطفال و سایر مکانهایی که آنها غالباً بازدید می کنند قرار دارد، آنرا در گوشه نقشه ترسیم کنید.

۱۱ این بخش و پروسه ساخت نقشه از " اطفال به عنوان تحقیق گران اجتماع ماحول مکتب " اقتباس شده است. وبسایت یونیسکف: صحبت های معلمان درباره آموزش: خواننده گان به طور قوی تشویق می گردند تا از این وبسایت بازدید نموده و نمونه های نقشه های اطفال را ببینند و بیشتر بیاموزند. 1

۵. از اطفال بپرسید که چه مکانهای مهم دیگری درحاشیه اجتماع آنها واقع شده است سپس برای هر کدام آنها بر روی نقشه سمبولی را در نظر گرفته و مرز آنها را مشخص نمایید.
۶. به عنوان یک گروه درباره خصوصیات فیزیکی اساسی اجتماع تصمیم گیری کنید (مانند، سرکها، مزارع، کوهها و دریاها) و سپس به نقشه اضافه نمایید. اطمینان حاصل نمایید که نسبت به موقعیت خصوصیات فیزیکی بر روی نقشه تمام اطفال باهم موافق هستند. ممکن است شما خواسته باشید که آنها آزاد بوده و با دقت پیرامون نقشه قدم بزنند و اگر آنها قبلاً "نقشه های شخصی personal maps" ساخته اند از آنها بخواهید که دوباره به آن نگاهی بیندازند و مطمئن شوند که تمام خصوصیات بر روی نقشه بزرگ وجود دارد.
۷. وقتی که همگی درباره موقعیت مکانهای مهم، خصوصیات فیزیکی و سایر جاها بر روی نقشه موافقت نمودند اطفال می توانند که آنها را با رنگ، نقاشی و یا میخ سوزنی به صورت دایمی بر روی نقشه تثبیت کنند و دیگر از سمبولهای موقت و مقوا استفاده نکنند.
۸. نقشه متعلق به صنف درس می باشد بنابراین بهتر است که قابل تغییر و انتقال باشد بطوریکه اگر اطفال لازم دانستند بتوانند خصوصیات تازه ای را بدان اضافه نمایند. برای شروع خانه پوری/ علامت گذاری بر روی نقشه و شناسایی اطفالی که به مکتب نمی آیند، اطفال باید با تصمیم گیری بر روی الگوهای یا نمونه معین شروع کرده و سپس با سنجاق زدن سمبولهای کوچک کاغذی بر روی نقشه آن را نشانه گذاری کنند. برخی از الگوهای بدیهی برای شروع کار عبارتند از:

- خانه تمام اطفال در اجتماع، سن و سال تمام اطفال و اینکه آیا آنها شامل مکتب می باشند یا نه؟
  - خانه های اشخاصی که برای زنده گی روزمره آنها اهمیت دارد.
  - مکانهایی که اطفال در آن بازی و یا کار می کنند.
  - مکانهای که اطفال باید از آن اجتناب کنند، مانند مکانهای خطر (خسونت)
  - مکانهایی که اطفال به تنهایی، با والدین شان، با سایر خویشاوندان، با دوستان و یا با سایر بزرگسالان بدانجا می روند.
  - مکانهایی که اطفال آن را دوست دارند و یا از آن نفرت دارند.
  - مسیرهای حمل و نقل (بخصوص راههایی که آنها معمولاً از آن برای رفت و برگشت خانه و مکتب استفاده می کنند) و وسایط نقلیه ای که اطفال از آن استفاده می کنند (مانند، پیاده، بایسیکل، موتورسایکل، موتر و غیره).
۹. به اطفال خودتان که در اطراف اجتماع زنده گی می کنند کمک کنید تا نقشه را با دقت بیشتری خانه پری نمایند، در خلال راه رفتن و یا حتی در جلسات مخصوص، افراد بزرگسال اجتماع پیرامون را دعوت نمایید تا با اطفال صحبت کرده و برای اضافه نمودن چیزها به آنها پیشنهادهای ارایه نمایند. این کار با شامل کردن اعضای اجتماع در شناسایی اطفالی که در مکتب نیستند شروع شده و برای پروگرامهای عملی ایجاد حمایت می کند.
- بعد از اینکه نقشه ساخته شد متعلمین شما می توانند اطفالی را که شامل مکتب نیستند شناسایی کرده و سپس خانواده آنها را پیدا کنند. متعلمین شما که با معلمان، والدین و رهبران مردمی کار می کنند می توانند والدین را انگیزه دهند تا اطفال خودشان را به مکتب بفرستند.

نقشه های مکتب و اجتماع باید طوری باشد که در صورت نیاز و مورد تجدید نظر قرار گیرند تا بتواند برای شناسایی اطفالی که ممکن است به مدرسه نیایند استفاده شود. در نتیجه ساخت نقشه ها می تواند جزء بخش دایمی نصاب درسی قرار گیرند. علاوه بر این، مردم باید به آسانی نقشه را ببینند. نقشه اصلی باید در مکتب و یا در اجتماع باشد و یا خارج دیوارهای تعمیر مکتب، بطوریکه اعضای اجتماعات مردمی بتوانند در مورد آن نظر بدهند. این نقشه همچنین می تواند شروع کننده پروسه انکشاف اجتماعی برای داخل کردن تمام اطفال در مکتب محسوب شود.

کشف اینکه چرا اطفال امکان دارد نتوانند به مکتب بروند

اکنون شما شناسایی کرده اید که چه اطفالی در اجتماع پیرامون شما به مکتب نمی روند و شاید هم برخی دلایل برای آن یافته باشید. حالا سوال اساسی که نیاز است بدان پاسخ گفته شود این است که «در مقایسه با کسانی که قادرند به مکتب بروند، چه فاکتورهای اساسی مشخص کننده اطفالی می باشند که از رفتن به مکتب محروم شده اند؟» همانطوری که پیشتر یاد گرفتیم برخی از فاکتورها ممکن است قابل رویت باشند مانند معلولیت‌های ذهنی، احساسی و جسمی، ولی علاوه بر این فاکتورهای مخفی و پنهانی نیز وجود دارند مانند، عدم تمایل، سوء تغذیه/تغذی، سوء استفاده و یا حتی فاکتورهای غیرواقعی که به صورت وسیعی مورد پذیرش می باشند مثل، نقشهای جنسیتی و یا مسئولیتهایی که اطفال در خانواده های خودشان دارند.

فعالیت عملی: ساخت پروفایل یا بیوگرافی غیررسمی طفل (کارت سوانح)

پروفایل یا کارت سوانح طفل وسیله ای برای ترویج تعلیمات فراگیر و برابری در صنف درس می باشد که بوسیله بسیاری از کشورها در آفریقا، آمریکای مرکزی و همچنین در مرکز، جنوب و جنوب شرق آسیا استفاده می شود.

پروفایل طفل می تواند:

- به اعضای اجتماع و معلمان در شناسایی اطفالی که به مکتب نمی آیند و اینکه چرا نمی آیند کمک نماید و همچنین کسانی را که در معرض خطر ترک تعلیم می باشند شناسایی نماید.
- تنوع اطفال در اجتماع را از نقطه نظر ویژه گی های فردی و خانواده گی نشان دهد.
- جهت طرح برنامه های به منظور غلبه بر فاکتورهای خارج کننده اطفال از مکاتب کمک کند.

آنها اطفالی را که باید به زودی در مکتب باشند شناسایی می کنند و سپس آنها را شامل مکتب می نمایند. این سیستم هم اطفالی را که شامل مکتب نیستند و هم آنهایی را که تحت تعلیم کامل قرار دارند شناسایی می کند. برای ایجاد پروفایل یا بیوگرافی غیررسمی برای اطفال مراحل ذیل را تعقیب نمایید:

۱. بر اساس نقشه مکتب شما و اجتماع آن، لستی از تمام اطفالی را که به مکتب نمی آیند تهیه نمایید.
۲. با همکاران خود، معلمین تان و کسانی که در تهیه و ساخت نقشه مکتب و اجتماع پیرامون آن کمک کرده است راجع به عوامل که برای آمدن اطفال به مکتب موانع ایجاد می نماید بحث کنید. شما می توانید به لستی که در ابزار اول این کتاب ساخته اید اشاره نمایید. این عوامل ممکن است لزوماً علل واقعی نباشد ولی مواردی هستند که باید در ابتدا برای هر طفل مورد تحقیق قرار گیرند.
۳. سپس، با استفاده از این عوامل لستی از سوالات را تهیه نمایید که در صورت جوابگویی ممکن است بینش جدیدی را در مورد اینکه چرا اطفال به مکتب نمی آیند فراهم آورد. در ذیل لستی از مثالهایی داده شده که می تواند مورد استفاده قرار گیرد. سوالها بدین منظور ساخته شده اند تا آشکار کند چطور موانعی که قبلاً در مورد آن بحث شد می تواند بر نام نویسی اطفال در مکتب و تکمیل آموزش ابتدایی و متوسطه آنها تاثیر بگذارد. بر اساس موانعی که شما فکر می کنید در اجتماع پیرامون شما شایع است می توانید لست مناسبی از سوالات را تهیه نمایید. مطمئن باشید که رهبران اجتماعی و اطفال در این پروسه شامل شده اند. آنها می توانند در شناسایی تمام اطفالی که در مکتب نیستند به شما کمک نمایند.

مهم است که پرسشنامه زیاد پیچیده نباشد پس سعی کنید که سوالهای حساسیت بر انگیز و یا ابهام آمیز یا مبهم نپرسید، و اگر چنین کاری انجام دهید جوابهای درست دریافت نخواهید کرد!

در صورت امکان با هر دوی والدین در یک خانواده مصاحبه نمایید (برای تضمین کیفیت). باید اطمینان حاصل کنید که حساسیتهای فرهنگی مدنظر قرار گرفته است بخاطر اینکه در بخشهایی از افغانستان اگر

مردی در مورد اعضای اناث خانواده دیگری سوال کند تو هین آمیز تلقی می گردد. بنابراین، در چنین ساحاتی بهتر است که معلومات راجع به اعضای اناث خانواده توسط معلمین زن و یا خود متعلمین پرسیده شود. در اینجا نمونه ای از یک پرسشنامه ساده می باشد (اگر اطفالی که در یک خانه و متعلق به یک پدر ولی از مادران متعدد می باشند در فورمه های جداگانه خانه پری نمایند):

نمونه ای از یک پرسشنامه ساده در مورد پروفایل و یا بیوگرافی غیر رسمی طفل

۱	تاریخ و سال تولد:		نام پدر:
	نام سرپرست مرد خانواده در صورتی که پدر خانواده زنده نیست:		
	سطح بالای تحصیلات (اگر داشته باشند):		
۲	تاریخ و سال تولد:		نام مادر:
	نام سرپرست زن در صورتی که مادر خانواده زنده نیست:		
	سطح بالای تحصیلات (اگر داشته باشد):		
۳	ادرس:		
۴	تعلقات قومی و نژادی:		
۵	زبانیکه در خانه بدان تکلم می شود (زبان مادری):		
۶	تعلقات مذهبی:		
ش ۷	تعداد اطفال بین سن ۰-۱۸ ساله:		
	(۱)	تاریخ و سال تولد:	جنس:
		نام مکتب:	
	اگر طفل (دختر/پسر) در سن مکتب است ولی شامل مکتب نمی باشد چرا؟		
	ایا تا کنون این طفل (دختر/پسر) به مکتب رفته است؟		
	اگر طفل (دختر/پسر) تعلیمات خودش را تکمیل کرده است، چند صنف خوانده است؟		
	ایا طفل (دختر/پسر) از مکتب خارج شده/ ترک تعلیم نموده است؟		
	ایا طفل (دختر/پسر) خارج از خانه کار می کند؟ بله----- خیر-----		
	(علامت بزنید)		
	(۲)	تاریخ و سال تولد:	جنس:
ایا طفل (دختر/پسر) در سن مکتب هستند ولی شامل در مکتب نمی باشند چرا؟			
ایا طفل (دختر/پسر) تا کنون به مکتب رفته است: بله----- خیر-----			
(علامت بزنید)			
ایا طفل (دختر/پسر) تعلیمات مکتب را تکمیل کرده است تا صنف چند خوانده است؟			
ایا طفل (دختر/پسر) از مکتب خارج شده/ ترک تعلیم نموده است؟ چرا؟			
ایا طفل (دختر/پسر) خارج از خانه کار می کند؟ بله----- خیر-----			
(علامت بزنید)			
(۳)	مانند نمونه های فوق بهتر است که برای ۸ نفر در پرسشنامه جای در نظر گرفته شود بخاطر اینکه در افغانستان خانواده کلان و پر جمعیت کاملاً بدیهی یا معمول می باشد.		
۸	لست تمام اعضای خانواده که با هم در یک خانه زنده گی می کنند		
(۱)	نسبت و ارتباط با طفل:	سطح تعلیمات:	تاریخ و سال تولد:
	نام:		
(۲)	نسبت و ارتباط با طفل:	سطح تعلیمات:	تاریخ و سال تولد:
	نام:		
(۳)	مانند نمونه های فوق بهتر است که شما برای ۶ نفر در پرسشنامه جای در نظر بگیرید بخاطر اینکه در افغانستان خانواده کلان و پر جمعیت کاملاً بدیهی/ معمول می باشد.		
	وسایط نقلیه: فاصله مسافت خانه تا مکتب:		
۹	برای آمدن اطفال به مکتب چه اندازه وقت لازم است؟		
۱۰	سایر معلومات و نظرات مقید در مورد خانواده:		

بعد از اینکه پرسشنامه برای مکتب و اجتماع پیرامون آن تکمیل گردید:

- به آنها با دقت بنگرید که چه فاکتورهایی بر توانایی اطفال برای اشتراک در مکتب و یا تکمیل تعلیماتشان در مکتب اثرگذار می باشد.
- لست فاکتورها را بین اطفال با یکدیگر مقایسه کنید و ببینید که چه فاکتورهایی در اجتماع شما مشترک می باشند (آن عواملی که اطفال را بیرون از مکتب نگهداشته است).
- از لست این فاکتورها به عنوان یک نقطه شروع جهت ساخت پلانهای عملی برای توجه به علل عدم تکمیل تعلیمات اطفال و یا عدم نام نویسی آنها در مکاتب استفاده نمایید.

ابزار بعدی در این کتاب راههایی را برای ساخت این پلانها ارائه می کند.

ابزار ۳,۳ اقداماتی برای شامل ساختن تمام اطفال در مکتب

اکنون که شناسایی کردیم چه اطفالی به مکتب نمی آیند و برخی از دلایل آن را دانستیم، حالا می توانیم پلانگذاری کنیم که چطور آنها را در مکتب نام نویسی نماییم. این بخش با تشریح پروسه پلان عملی- action planning (پلانگذاری کوچک یا ابتدایی نیز نامیده می شود micro-planning) شروع می گردد و به تعقیب آن برخی نظریات عملی که ممکن است شما برای مکتب تان و اجتماع پیرامون آن امتحان کرده و یا بپذیرید ادامه می یابد.

پلانگذاری عملی

در ابزار قبلی ما از نقشه کشی مکتب و اجتماع پیرامون آن برای تعیین مکان اطفالی که شامل مکتب نیستند استفاده نمودیم. ما نقشه ای ساختیم و در مورد هر طفلی که در مکتب شامل نیست معلوماتی جمع آوری کردیم و پروفایل طفل و خانواده را نیز ساختیم و سپس برخی از موانعی که اطفال را از مکتب خارج کرده است را شناسایی نمودیم. حالا ما نیازمند یک اقدام عملی هستیم تا این موانع را کاهش داده و در صورت امکان حذف نماییم. برای این کار شما می توانید مراحل ذیل را طی کرده و یک پلان عملی موثر^{۱۲} بسازید:

۱. نخست از کسانی که به شما در سنجش معلومات جمع آوری شده از طریق پروسه ترسیم نقشه مکتب و اجتماع پیرامون آن و همین طور پلان گذاری اقدامات مناسب کمک می کند یک تیم بسازید. این افراد می توانند همان کسانی باشند که اعضای تیم تعلیمات فراگیر و دوستانه و گروه هماهنگ کننده تعلیمات فراگیر و دوستانه هستند و در کتاب شماره ۱ (ابزار ۱,۳) توصیف شده اند بخصوص کسانی که در تمرین نقشه کشی شامل بوده اند و یا در هر دو عمل.
۲. این تیم را بر اساس نقشها و علاقه آنها به گروههایی تقسیم نمایید به عنوان مثال، معلمان مکتب، اعضای گروه اجتماع پیرامون، اعضای گروه زنان، رهبران اجتماع پیرامون، اطفال مکتب، اشخاصی از سکتور خصوصی و غیره
۳. سپس هر گروهی باید با هم بحث کرده و لستی از اقداماتی که می توانند به عنوان یک گروه انجام دهند تهیه کرده تا بتوانند تمام اطفال را به مکتب آورده و تحت آموزش بگیرند. هر گروه باید چالشهای تطبیق هر اقدام را نیز در نظر بگیرد. احتمال موفقیت چقدر است؟ موانع تطبیق هر اقدام عملی چه می باشد؟ چطور می توان از این موانع اجتناب کرد؟ به منظور اینکه از طراحی پلانهای عملی ناکام اجتناب کنیم مهم است تا کلیه موانع بالقوه را مدنظر قرار دهیم.
۴. وقتی که هر گروه نسبت به برخی اقدامات ممکن برای داخل کردن تمام اطفال به مکتب تصمیم گرفتند کلیه گروهها را یکجا کنید تا نظریاتشان را با هم در میان بگذارند. تمامی گروهها باید بایکدیگر کار کنند و با در نظر گرفتن موضوعات ذیل و هر چیز دیگری که مناسب است اقداماتی را که عملی هستند شناسایی نمایید.

- کدامین اقدامات تاثیرات بزرگتری بر روی اکثر اطفال دارند؟
- متناسب با وضعیت خاص شما چه اقداماتی باید اولویت بالاتری داشته باشد؟
- چه اقدامات بالقوه ای احتمال بیشتر موفقیت دارد که باید در مرحله نخست انجام شود. بهترین استراتژی این است که با ساده ترین اقدام شروع کنیم و بعد از دستیابی به موفقیت سپس اقدامات مشکل تر را انجام دهیم. به طور کوتاه یعنی موفقیت.
- با استفاده از منابع موجود چه اقداماتی را می توانید انجام دهید؟
- چه اقداماتی نیازمند کمک خارجی می باشد؟ برای گرفتن منابع بیرونی غالب اوقات ضروری است تا به تمویل کننده گان بالقوه نشان دهید که شما با منابعی که فعلاً در دست دارید با موفقیت کار می کنید. بنابراین، با آنچه که اکنون می توانید انجام دهید شروع کنید و در عین حال برای اقدامات بعدی می توانید منتظر کمک دیگران باشید.

۵. سپس، همه باید با یکدیگر کارکنند تا برای اقداماتی که نسبت به آن تصمیم گرفته شده است پلان بسازند و این پلانهای عملی باید دارای اجزای ذیل باشند که عبارتند از:
- مقاصد (objectives) را که شما می خواهید با موفقیت انجام دهید به عنوان مثال افزایش دسترسی به مکتب برای اطفالی که دارای توانایی ها و پیشینه متنوع می باشند.
  - استراتژی ها (strategies) و یا روشهای که برای تطبیق فعالیتها مورد نیاز می باشد، به عنوان مثال برگزاری جلسات با والدین اطفالی که دارای توانایی ها و پیشینه متنوع می باشند تا نیازهای اطفال شناسایی شود و به تعقیب آن جلسات با مدیران مکاتب و معلمان برای ارزیابی سهولت های مکاتب و اینکه چه اقداماتی باید صورت بگیرد تا بیشتر قابل دسترسی بوده و برای اطفال دوستانه باشد.
  - فعالیت های معین و جدول زمانی آن (تقسیم اوقات).
  - تصمیم گیری درباره اینکه به چه کسانی می خواهید برسید (به عنوان مثال، والدین اطفالی که دارای توانایی ها و پیشینه مختلفی می باشند و یا خود اطفال).
  - چه کسی باید برای چه اقدامات و فعالیت هایی مسئولیت داشته باشد؟ (کی باید چکار کند؟)
  - به چه منابعی نیاز دارید و چطور می توانید به آن دست یابید؟
  - هنگامی که منتظر منابع اضافی هستید چه کاری می توانید انجام دهید؟
  - برای سنجش موفقیت پلان عملی خود از چه معیارها و ضوابطی استفاده می کنید (به عنوان مثال، بودن تمام اطفال در مکتب)؟

۶. اگر چندین تیم بر روی اقدامات مختلف کار می کنند اطمینان حاصل کنید که آنها فرصتهای منظمی برای تقسیم تجارب خودشان دارند و می توانند اقدامات خودشان را هماهنگ نمایند.

۷. برای تمام تیمها فرصتهایی فراهم کنید تا گامی به عقب برگشته و کار خودشان را مشاهده نمایند (خودآزمایی) و انعکاس دهد چه چیزی در حال انجام است و یا اینکه چه چیزی انجام شده است و همچنین سطح موفقیت خودشان را ارزیابی کنند (چه چیزی کار می کند و چه چیزی کار نمی کند). از این معلومات استفاد کرده و تصمیم بگیرید که آیا این فعالیت را بر حسب پلان انجام دهید و یا آنرا تغییر دهید و سپس این تصمیم را تطبیق کنید.

نظریاتی برای عمل

این بخش "تولید کننده نظریه" است که به صورت خلاصه به برخی از موانع اساسی برای تعلیمات فراگیر که قبلاً بحث شده است نگاهی می‌اندازد و سپس بر اساس تجربیات مکاتب و اجتماعاتی که برای ترویج تعلیمات فراگیر کار می‌کنند نظریاتی می‌دهد که چطور این موانع را می‌توان کاهش داد و یا حتی حذف نمود. این نظریاتی است که شما باید بر حسب موقعیت خودتان مدنظر قرار داده و گسترش دهید. این نظریات همچنین می‌توانند به عنوان نقطه شروع پلان گذاری عملی استفاده شوند.

عدم امنیت

- برای بهبود امنیت متعلمین، معلمان و مکاتب چه اقداماتی را می‌توانیم انجام دهیم؟
- برای ایجاد فعالیتهای «نگهبان مکتب» School watch با والدین و رهبران اجتماعات مردمی کار کنید، جایی که معلمان مسئول، والدین، و سایر اعضای اجتماع از مکتب مراقبت می‌کنند. این عمل ممکن است در صورت نیاز شامل حفاظت از متعلمین و رساندن آنها به مکانهای امن شود.
- بین مکاتب و اجتماعات پیرامون آن ارتباطات قوی تری ایجاد نمایید زیرا اگر اجتماعات مکتب را از خودشان احساس کنند بیشتر از آن حمایت می‌کنند.

تبعیض جنسیت

- برای تشویق دسترسی برابر دختران و پسران به مکتب چه کاری می‌توانیم بکنیم؟
- حاضری رانظارت کنید و معلوماتی در مورد دختران و پسرانی که داخل مکتب نیستند جمع آوری نمایید (به عنوان مثال از طریق پروفایل طفل).
- رهبران اجتماعی و مذهبی را جهت تشویق دختران و پسران برای شرکت در مکتب و تکمیل تعلیمات بسیج نمایید.
- کمیته‌های آموزشی اجتماع پیرامون مکتب را تاسیس نمایید این کمیته‌ها مسئولیت ترویج آموزش بین والدین و اطفال را در اجتماع پیرامون مکتب به عهده دارد.
- مواد آموزشی را بین خانواده‌ها توزیع نمایید و ارزش آموزش برای دختران و پسران را به نمایش بگذارید.
- بین آن چیزی که در صنفهای درس آموزش داده می‌شود و زنده‌گی روزمره اطفال و خانواده‌هایشان ارتباط برقرار کنید تا سبب تشویق والدین برای فرستادن اطفالشان به مکتب شود.
- با والدین صحبت کنید که در صورت امکان وظایف داخل خانه را طوری اداره کنند که دختران و پسران بتوانند به شکل منظم در مکتب اشتراک نمایند.
- ببینید برای دختران و پسرانی که مسئولیتهای زیادی دارند آیا مکاتب تقسیم اوقات انعطاف پذیر دارند.
- راه‌های محلی را شناسایی و کمک نمایید مانند مکاتب بدیل و جایگزین با کیفیت آموزشی خوب، اینگونه مکاتب برای دختران و پسرانی مناسب است که نمی‌توانند در مکاتب رسمی اشتراک نمایند و به دو شکل می‌باشند، خانگی (home-based) و یا مردمی-محلی (community-based).
- تاسیس پروگرامهای تشویقی برای دختران و پسران را تشویق نمایید، این پروگرامها شامل بورسیه‌های کوچک، سوبسیدها یا تخفیف، پروگرامهای تغذیه در داخل مکتب و اهدای یونیفورم مکتب و وسایل مورد نیاز آن می‌باشد.

ازدواج قبل از سن معینه و بارداری

- برای کمک به دختران جوان و خانواده‌های آنها چه کاری می‌توانیم بکنیم؟
- خانواده‌های جوان را تشویق کنید تا وقتی که تعلیمات ابتدایی و متوسطه خودشان را تکمیل نکرده‌اند اولاد دار نشوند.
- پالیسی‌های صحتی مکتب را ایجاد نمایید تا از حقوق مادر متعلم باردار و مادران جوان حمایت نماید تا آنها بتوانند بعد از زایمان تعلیمات خودشان را ادامه دهند. مراحل پروسه ساخت پالیسی در کتاب شماره 6 بحث شده است.

سابقه و پیشینه ضعیف اقتصادی (اطفال روی سرک و کارگر)

برای کمک به این اطفال چه کاری می توانیم بکنیم؟

- با سازمانهای خیریه صحبت کنید و ببینید که آیا پروگرامهای آموزشی فعلاً برای اطفالی که نیاز به کار دارند و یا درسرها زنده گی می کنند وجود دارد یا نه؟ و آیا اینکه چنین پروگرامهایی باید تاسیس شوند. به عنوان مثال، برنامه های آخر هفته و یا بعد از مکتب که متعلین مکاتب بتوانند به سایر همسالان خودشان " تدریس " نمایند.
- برای این گونه اطفال آموزش مهارتهای زندگی را اولویت داد چون خیاطی، نجاری، مصولات زراعتی، تایپ، ترینینگ کامپیوتر و غیره میباشد، زیرا اینگونه ترینینگ ها در عین حال که باعث افزایش درآمد خانواده ها می شود اطفال نیز می توانند به مکتب بروند و در تمام دوره زنده گی خودشان از این مهارتها استفاده نمایند.

ارتباط و ارزش عملی آموزش

- برخی از چیزهایی که می تواند به اطفال کمک کند کدامند (جزئیات بیشتر در رساله شماره ۴ بحث شده است)؟
- " گشت و گذار در اجتماع " را در پلانههای درسی شامل کنید جایی که اطفال از اجتماع خودشان بازدید می کنند تا درسهای معینی را که برای فعالیتهای روزمره آنها مهم است یاد بگیرند.
- والدین و اعضای اجتماع را تشویق کنید تا به عنوان " کمک کننده کان به معلم " در صنفهای درس دانش محلی خودشان را تقسیم نموده و اهمیت آنرا برای زنده گی تشریح نمایند و سپس ارتباط آنرا با آنچه که در مکتب آموزش داده می شود بحث نمایند.

سوء تغذیه/تغذی

برخی از اقداماتی که ما می توانیم برای کمک به این اطفال انجام دهیم کدامند؟ (اقدامات بیشتر در کتاب شماره ۶ بحث شده است)

- با سازمانهای خیریه کار کنید و پروگرام تغذیه مکاتب را تاسیس کنید تا بر اساس آن نان چاشت و یا عصرانه مقوی و منظم برای پروگرامهای آموزشی تهیه و تدارک گردد. این پروگرامها باید تمام اطفالی را که به سوء تغذیه مبتلا هستند تحت پوشش قرار دهد، اگرچه دختران بیشتر آسیب پذیر می باشند بنابراین بهتر است که اولویت داده شوند.

معلولیتها و نیازهای آموزشی خاص

- برای افزایش دسترسی به مکتب و آموزش بالقوه اینگونه اطفال چه کاری می توانید انجام دهید؟^{۱۳}
- برخی اوقات اطفال دارای معلولیت برای رفتن به مکتب با مشکل روبرو می شوند پس سعی کنید وسایط حمل و نقل برای آن سازمان دهی کرده و در جلو در ورودی مکتب جایگاه ویژه برای ورود اشخاص دارای معلولیت بسازید. منابع دیگری که پاسخگوی نیازهای خاص می باشد را نیز در نظر بگیرید.
- وقتی برای اولین بار طفل دارای معلولیت به مکتب شما می آید با کسی که او را به مکتب آورده است صحبت نموده تا معلولیت طفل را دریابید و بپرسید که طفل علی رغم معلولیت چه کار دیگری می تواند بکند. در مورد هرگونه مشکلات و که طفل ممکن است داشته باشد نیز سوال کنید.
- وقتی که طفل به مکتب می رود به صورت منظم با والدین وی ملاقات کنید و با آنها در مورد کارهایی که برای آموزش طفل سهولت ایجاد می کند بحث کنید و در مورد پلان برای آینده طفل سوال نمایید و دریابید که شما چگونه می توانید به بهترین وجه با خانواده طفل کار کنید.
- سوال کنید که آیا زمانی که طفل در مکتب است به دارویی خاص نیاز دارد یا نه؟
- اگر وقت کافی ندارید تا به تمام نیازهای طفل توجه کنید از مکتب و اجتماع آن بخواهید تا برای شما یک شخص کمکی در نظر بگیرند، شخص کمک کننده می تواند در خلال ساعتهای درسی مکتب کمک فوق العاده به اطفال نماید.
- اطمینان حاصل کنید که در هنگام تدریس تمام اطفال شما را به خوبی می بیند و صدای شما را به بطور واضح می شنود. با خط خوش و روان بنویسید تا اطفال بتوانند آنچه شما می گوئید بخوانند.

- اگر طفل دارای ضعف بینایی و شنوایی می باشد به آنها اجازه بدهید که در ردیف اول صنف درس بنشینند به طوری که خوبتر ببینند و بشنوند.
- در صورتی که والدین و خود طفل در مورد به مکتب رفتن وی مشکل دارند آنرا پیدا کنید. از خانواده طفل بپرسید که آیا سایر اطفال در مکتب نسبت به طفل رفتار خوب دارند و آیا طفل به راحتی به مکتب می رود؟

وضعیت های صحتی ناتوان کننده

- برای کمک کردن چه کاری می توانیم بکنیم (در رساله شماره ۶ با جزئیات بیشتر بحث شده است)؟
- برای تاسیس برنامه های صحتی، داکتر دندان، تغذیه، و همچنین برنامه های معالجوی با فراهم آوردن گان خدمات صحتی محلی کار نمایید.
- اگر متوجه شدید که یکی از متعلمین شما مریض می باشد و معالجه نمی شود لطفاً با متعلم و خانواده وی صحبت نمایید و کوشش کنید راهی را بیابید که شما و مکتب شما بتواند به وی کمک نماید.
- با سازمانهای محلی کار کنید و جلسات معلوماتی در مورد بیماری صرع یا مرگی (Epilepsy) برگزار نمایید تا فشار روانی را در مورد این بیماری در طفل کاهش دهد و به معلمان خودتان کمک کنید تا در هنگام تشنج متعلمین را به نحو مطلوب کمک نمایند.
- با سازمانهای محلی کار کنید و ورکشاپهای آگاهی دهی را درباره بیماری های HIV، زردی (هپاتیت B، هپاتیت C) و سایر وضعیت های صحتی ناتوان کننده را در مکتب و اجتماع خود برگزار کنید.
- در مورد نیازها و نگرانی های والدینی که اطفال شان مصاب به HIV نمی باشند بحث کنید (بخاطر اینکه آنها نیز حق دارند تا بدانند!) و اینکه وقتی اطفال مصاب به HIV در مکتب می آیند به چه شکلی باید جا داده شوند.
- کلب های مشاوره ای از گروه همسالان برگزار نمایید.

نادیده گرفتن، غفلت، خشونت و سوء استفاده

- برای کمک و حفاظت به اینگونه اطفال چه کاری می توانیم بکنیم؟
- با اطفال و اعضای اجتماع پیرموان مکتب محلی کار کنید تا جاهایی از مکتب و یا در راه خانه به مکتب و به همین ترتیب از مکتب به خانه خشونت می افتد ردیابی کنید (راجع به ایجاد محیط آموزشی فراگیر و دوستانه برای اطفال که جنبه حمایتی داشته باشد در رساله شماره ۶ بحث شده است).
- با رهبران اجتماعات مردمی و والدین برای تاسیس فعالیت های "نگهبانی طفل child watch" کار کنید تا معلمان مسئول، والدین و سایر اعضای اجتماعات محلی مکان هایی در داخل و یا خارج مکتب که احتمال وقوع خشونت در آن زیاد است کنترل و نگهبانی نمایند. در صورت نیاز آنها موظفند تا اطفال در معرض خطر را تا مکانهای امن مواظبت نمایند.
- والدین را نسبت به اثرات سوء و منفی مجازات جسمی بر انکشاف جسمی، ذهنی، احساسی یا عاطفی و هوشی اطفال شان مطلع نمایید.
- طی جلسات والدین و معلمان بدیل های جایگزین را بجای مجازات بدنی معرفی کنید. (نگرش مثبت).
- در صورتی که سوء استفاده ها ادامه می یابد آنرا با رهبران اجتماعی و مذهبی بحث نمایید.

مواد مخدر

- برای حفاظت از اطفال در قبال مواد مخدر چه کاری می توانیم بکنیم؟
- با آموزش جلوگیری از مواد مخدر در مکتب ابتداییه شروع کنید، چون بیشتر اطفال در سالهای اولیه آلوده به مواد مخدر می شوند و هرگز نمی توانند شامل مکتب متوسطه شوند پس بهتر است آموزش جلوگیری از مواد مخدر را در خلال دوره مکتب ابتداییه شروع کنید.
- والدین را درباره خطر مواد مخدر در خلال جلسات معلمان و والدین مطلع نمایید.
- آموزش جلوگیری از مواد مخدر را در موضوعات مختلف مضامین درسی از قبیل مطالعات اجتماعی، زبان، ساینس و غیره وارد نمایید.

تعلقات به اقلیتها

- برای اطفالی که ممکن است به زبان دیگر صحبت کنند و یا دارای پیشینه فرهنگی، نژادی و مذهبی متفاوت از اکثریت جامعه باشند نیاز داریم تا بر موارد ذیل تمرکز ویژه نماییم:
- با والدین و اعضای اجتماعات محلی کار کنید تا مواد و مضامین درسی را به نحوی اصلاح کنند که بتواند از فرهنگ ها و زبان های مختلف و متعدد نمایندگی کند. این عمل باعث می شود که اجتماع محل مکتب در تصحیح مواد درسی کمک نموده و اطفال شان را به مکتب بفرستند. راههای عملی برای این کار در ابزار شماره ۴ این رساله تشریح گردیده است.
- از داستانهای محلی، تاریخ شفاهی، افسانه ها، سرودها و اشعار در ساخت درسهای صنف استفاده کنید.
- برای اطفالی که به زبان تعلیمی مکتب صحبت نمی توانند تلاش کنید تا با معلمان دوزبانه (حتی خانواده ها و اعضای اجتماعات محلی) صحبت کنید تا بتوانند ترینینگ مناسب زبان را به زبان مادری درنصاب درسی آنها شامل و در صنفهای درسی برگزار کنند.

برخورد بد و نگرش منفی

- برای کاهش تبعیض و حقیر شمردن در اجتماع نسبت به گروه هایی از اطفال که در قبال خارج شدن از مکتب یا در انزوا قرار گرفتن در درون مکتب آسیب پذیر هستند چه کاری می توانیم بکنیم؟
- آگاهی ها درباره منافع محیط آموزشی فراگیر و دوستانه برای تمام اطفال را در میان والدین و اعضای اجتماعات محل افزایش دهید.
- به والدین و اعضای اجتماعات محل راجع به معلولیت آگاهی دهی نمایید.
- معلومات راجع به وضعیت های صحی ناتوان کننده را جهت کاهش ترس والدین و اعضای اجتماعات محل و همچنین کاهش شرم نسبت به اطفالی که مصاب هستند بین مردم توزیع کنید.
- معلومات راجع به انتقال بیماری HIV برای اطفال داده شود تا از دور نگهداشتن اطفالی که مصاب به این بیماری هستند از مکتب و اجتماعات محل جلوگیری شود یعنی این اطفال شامل پروسه تدریس شوند.

محیط مکتب

برخی موانع به صورت مستقیم به محیط مکتب و پالیسی های آن مرتبط می باشد بنابراین تا وقتی که از جانب مدیر مکتب حمایت شوید می توانید برای آن راه حل هایی بیابید.

- **مصارف (به صورت مستقیم و غیرمستقیم)**
برای کمک به اینگونه اطفال چه کارهایی باید انجام گیرد؟
- با مدیران مکاتب، والدین و اعضای اجتماعات محل بحث کنید چه مصارف مستقیم و غیر مستقیم وجود دارد که اطفال را از مکتب دور ساخته است.
- راههایی را برای کاهش و یا حذف این مصارف شناسایی کنید، به عنوان مثال: از طریق برنامه تشویقی مانند بورسیه های کوچک، سوبسیدها تخفیف دادن قیمت ها، غذا، تهیه لوازم برای مکتب و یونیفورم مکتب. در صورت امکان از طریق سازمانهای خیریه محلی هماهنگ نمایید.

• موقعیت

- برای کمک به این دسته از اطفال چه اقداماتی را می توان انجام داد؟
- از طریق پروگرامهای نقشه کشی مکتب و اجتماع محل آن بررسی کنید که چه اطفالی در دورترین نقاط از مکتب موقعیت دارند.
- برای شناسایی راههایی جهت رساندن و برگشت بی خطر اینگونه متعلمین به مکتب و خانه هایشان با والدین و اعضای اجتماعات مردمی کار کنید.
- به اجتماعات مردمی که در جاهای دورتر از مکتب شما واقع شده است جهت تشکیل و ایجاد صنفهای درسی مردمی برای اطفال خردسال کمک نمایید.
- در صورت امکان برای اطفالی که در موقعیت های دورتر از مکتب زنده گی می کنند تقسیم اوقات انعطاف پذیر یا قابل تغییر درست کنید.

• تقسیم اوقات

- برای کمک به اطفالی که می خواهند درس بخوانند و از طرفی دیگر مجبورند برای کمک به خانواده خودشان کار کنند چه کارهایی باید انجام گیرد؟
- ببینید در صورتی که امکان دارد برای اطفال کارگر تقسیم اوقات مناسب مکتب تهیه نمایید.

• سهولت ها

- برای بهبود دسترسی به مکاتب، صنفهای درسی، امکانات حفظ الصحه و فضای مناسب مکتب برای تمام اطفال چه اقداماتی می توان انجام داد؟
- برای ساخت وسایل تهیه آب آشامیدنی سالم و تشناب های مناسب برای تمام اطفال بخصوص دختران با خانواده ها و رهبران اجتماعات محل کارنمایید. (به رساله های شماره ۴، ۵ و ۶ نگاه کنید)
- با استفاده از مواد محلی و ارزان قیمت در مکاتب خود ما برای تمام اطفال فضای آموزشی انعطاف پذیر و خلاق را ایجاد نماییم.
- تعمیر مکتب را عایق بندی کنید تا بتوان در فصل زمستان هم برای اطفال خدمات آموزشی فراهم آورد.
- برای تضمین امکانات انرژی با ثبات برای مکاتب و صنوف درسی تلاش کنید منابع انرژی پایدار و جایگزین پیدا کنید و به جای سوخت چوب و ذغال سنگ استفاده نمایید مانند: انرژی آفتابی، برق بادی و تولیدات محلی خاکه ذغال که از مواد مصرفی طبیعی ساخته می شود.^{۱۴}
- برای تضمین اینکه تمام اطفال دسترسی برابر به تمامی سهولت های مکاتب از قبیل اتاق های صنف، امکانات حفظ الصحه و فضای محوطه مکتب داشته باشند بر اساس اصول طراحی جهانی تعمیرهای جدید مکاتب را طراحی و دیزاین نمایید.

• آماده گی ها

- برای کمک به این دسته از معلمان و اطفال چه کارهایی می توان انجام داد؟
- نخست ببینید که آنها دارای چه نوع سوابق و توانایی ها می باشند.
- ببینید نیازهای آموزشی فردی آنها چه می باشد؟
- با سازمانهای معارف و آموزشی دولتی، سازمانهای غیردولتی محلی، موسسات تربیه معلم، موسسات خیریه محلی، بنیادها و یا حتی سازمانهای بین المللی که برای بهبود آموزش در کشور شما فعالیت می کنند تماس برقرار کنید و از آنها سوال کنید که آیا معلمان و سایر متخصصانی را می شناسند که بتوانند به اطفالی با سوابق و توانایی های مختلف مانند متعلمین خودتان تدریس نمایند.
- سپس با چنین معلمانی تماس بگیرید و اجازه بخواهید که خودتان و یا همکارانتان بتوانند از مکتب آنها بازدید نموده و با شیوه های تدریس به متعلمینی که نیازمند آموزشهای فردی می باشند آشنا شوند ولی اگر به دلیل

^{۱۴} اینگونه سوخته های جایگزین با موفقیت بالا توسط سازمانهای مردمی در دو کشور نپال و تاجیکستان تحت حمایت اجتماع نروژ برای حمایت از محیط زیست ساخته شده است.

- گران بودن مصارف سفر نتوانستید از مکتب آنها بازدید نمایید از آنها بخواهید در صورت امکان منابعی را که در صنفه ای درسی شان استفاده می کنند مانند نمونه پلانهای درسی، تشریح روشهای تدریس و یا نمونه های مواد تدریسی را به شما ارسال کنند تا شما به آسانی آن را باز تهیه نمایید.
- در صورتی که منابع موجود می باشد از آنها بخواهید تا از مکتب شما بازدید نمایند و ضمن اینکه به شما مشوره می دهد در مورد ارزش تدریس متعلمینی که دارای توانایی ها و سوابق متنوع هستند با مدیران و سایر معلمان مکتب صحبت نمایند.
  - وقتی که با اطفال کار می کنید بجای تمرکز نمودن بر چیزهایی که آنها نمی توانند انجام دهند بر آنچه آنها می توانند انجام دهند تمرکز کنید. این قاعده نه تنها برای اطفالی که دارای توانایی ها و سوابق متنوع هستند بلکه باید نسبت به تمام اطفال در نظر گرفته شود.
  - با فوق آنچه گفته شد، شوق و علاقه خودتان را از دست ندهید و با کسانی که با شیوه های تدریس به اطفال دارای سوابق و توانایی های متنوع آشنا هستند شبکه ارتباطی خوبی را ایجاد کرده و همیشه با آنها در تماس باشید.

ابزار ۳، ۴ آنچه را که آموختیم

موانع سر راه تعلیمات فراگیر ممکن است مانند معلولیت‌های جسمی بسیار مشهود بوده و یا مانند خشونت، سوء استفاده، غفلت و یا سوء تغذیه به شکل پنهان باشند. سایر موانع به عنوان بخشی از زنده گی عادی پذیرفته شده اند بدون اینکه والدین و اعضای اجتماع و مکتب نسبت به تاثیرات مخرب یابد آن بر یادگیری، انکشاف و مشارکت اطفال آگاهی داشته باشند. این موانع عبارتند از: رفتار عنعنوی، نقش‌های جنسیتی و یا نقش‌ها و مسئولیت های سنتی که بر اساس آن اطفال باید به خانواده هایشان کمک نمایند که البته غالب اوقات مانع تعقیب تعلیم و آموزش اطفال می گردد.

ممکن است اطفال نه تنها به یک دلیل، بلکه به دلایل بیشماری که به یکدیگر مرتبط هستند از مکتب خارج شوند که ما اصلاً فکر نمی کنیم چنین مسایلی صورت بگیرد. به عنوان مثال: ممکن است بر اساس **عنعنات فرهنگی** اطفالی که در اجتماعات محلی زنده گی می کنند بجای رفتن به مکتب کار را از سنین طفولیت شروع کنند. این مورد هنگامی که خانواده ها فقیر هستند بیشتر اتفاق می افتد چون نمی توانند **مصارف مکتب** را تامین نمایند و برای آینده اطفالشان آموزش جایگاه و ارزشی ندارد.

موانع سر راه تعلیم و تربیه ممکن است در سطوح مختلف وجود داشته باشد و حتماً باید در سطوح مختلف مورد توجه قرار گیرند. به عنوان مثال وقتی مکاتب ما تحفه ها تشویق کننده به متعلمین نمی دهد و آموزش با کیفیت در حد نیازهای طفل و خانواده وی فراهم نمی کند ممکن است سبب خارج شدن وی از مکتب شود، خصوصاً وقتی که طفل تعلق به فرهنگ اقلیت دارد و معلمان و سایر افراد **اجتماع** پیرامون مکتب نخواهند که با وی تماس داشته باشند.

در تمامی این موارد تلاش‌های ویژه ای نیاز است تا این اطفال شناسایی شوند و همزمان اقدامات مهمی صورت بگیرد تا این اطفال شامل مکتب شوند. اولین گام برای تبدیل مکتب مان به یک محیط فراگیر این است که شناسایی کنیم چه اطفالی به مکتب نمی آیند. نقشه کشی مکتب و اجتماع پیرامون آن وسیله با ارزشی برای یافتن این اطفال به حساب می آید و می تواند از طریق فعالیت مکتب و اجتماع پیرامون آن (اجتماع به طفل) و یا فعالیت صنفی (طفل به طفل) انجام گیرد.

برای دانستن اینکه چرا اطفال به مکتب نمی آیند نیاز به این داریم تا در مورد فاکتورهای فردی، خانواده گی، اجتماعی و فاکتورهای مربوط به مکتب بیشتر بدانیم این فاکتورها نقاط شروع خوبی برای تغییر و ساخت مکاتب فراگیر می باشند.

ابزارهای این رساله شما را به نقطه ای رساند تا برای کاهش موانع سر راه تعلیمات فراگیر در مکتب خودتان و اجتماع آن پلان عملی بسازید. برای شروع این پروسه پیشنهادات ذیل را مدنظر داشته باشید و بر روی اقدامات عملی که شما و همکاران تان متناسب با زمینه و موقعیت خودتان انجام می دهید توافق داشته باشید.

- تا اینجا از ابزارها چه چیزی آموخته اید؟
- متناسب با مقتضیات و شرایط خودتان درسهای کلیدی کدامند؟
- متناسب با مقتضیات خودتان موانع اساسی در مقابل تعلیمات فراگیر و داخل کردن تمام اطفال در مکتب کدامند؟
- چالش‌های اصلی که شما و تیم تان با آن روبرو می شوید کدامند؟
- چه گام‌هایی را قصد دارید بردارید؟
- شاخصه های موفقیت و کارکرد شما کدامند؟
- چه فعالیت‌های معینی را شما می توانید برای سال بعد تعلیمی پلان کنید؟
- چه وقت و چطور پیشرفتهایی را که خودتان به وجود آورده اید سنجش می کنید؟

این پلانها و اقدامات همچنین ممکن است به شما کمک نماید تا صنفهای درستان را فراگیرتر نمایید، موضوعی که در رساله شماره ۴ و ۵ مورد بحث قرار گرفته است.